

Кириченко О.В. Актуальные вопросы взаимодействия оперативных подразделений органов внутренних дел со следователями в ходе противодействия преступлениям против общественной безопасности. Исследуются содержание и формы взаимодействия оперативных подразделений ОВД со следователями в ходе противодействия преступлениям против общественной безопасности; анализируются нормы Уголовного процессуального кодекса Украины и нормативно-правовых актов МВД Украины в части взаимодействия следователей с сотрудниками оперативных подразделений ОВД, в результате чего определяются актуальные проблемы, возникающие в ходе взаимодействия указанных субъектов.

Ключевые слова: взаимодействие, органы внутренних дел, следователь, сотрудник оперативного подразделения, преступления против общественной безопасности.

Kirichenko O. V. Topical issues of cooperation between the operational units of the Internal Affairs Bodies with investigators in the context of combating crimes against public security. The content and forms of interaction operational the Internal Affairs Bodies (IAB) with investigators during combat crimes against public security are examined in this article. The analysis of norms of the Criminal procedural code of Ukraine and normative-legal acts of the Ministry of internal Affairs of Ukraine in terms of interaction of investigators with staff operational IAB helped to define the modern problems that occur during the interaction of these entities to combat crimes against public security.

The lack of normative-legal acts of direct instruction on joint analysis of the causes and conditions conducive to the Commission of a crime and identify preventive measures to prevent the Commission of new crimes and lack of criteria for evaluating operational IAB while working for the criminal proceedings are common interoperability issues operational IAB with investigators now. The legal and practical problem of operational IAB with investigators the context of combating crimes against public safety is the lack of Instructions on the organization of interaction of bodies of pre-trial investigation with other agencies and departments of Internal Affairs in the prevention, detection and investigation of criminal offences algorithm concerted action during interaction on crimes related to the formation of gangs, criminal organizations and illegal paramilitary or armed groups, as well as related to illicit trafficking in firearms, ammunition, explosives. The level of efficiency of interaction between departments of criminal investigation special forces with other services and divisions of the police Department, other law enforcement agencies and the courts during combat crimes against public security also needs optimization.

Keywords: the interaction of the Internal Affairs Bodies, investigator, operational officer, crimes against public safety.

Надійшла до редакції 18.03.2014

Ковальов С. І.

кандидат юридичних наук
(УМВС України в Хмельницькій області)

УДК 343.12

ОСОБЛИВОСТІ НАБУТТЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ЗА НОВИМ КПК УКРАЇНИ

Проаналізовано процесуальний статус підозрюваного, зокрема підстави для набуття особою статусу підозрюваного за чинним кримінальним процесуальним законодавством у порівнянні із КПК 1960 року.

Ключові слова: підозрюваний, обвинувачений, письмове повідомлення особі про підозру, учасники кримінального провадження.

Постановка проблеми. Одними з основних напрямків розвитку політики України у сфері кримінальної юстиції на сучасному етапі є гуманізація та демократизація кримінального процесуального законодавства, спрямування його в бік більш ретельного захисту прав і свобод учасників кримінального провадження. На цьому шляху визначним кроком стало прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), в якому знайшло законодавче закріплення багато прогресивних змін, які стосуються практично усіх його стадій та інститутів, та процесуального статусу учасників кримінального провадження зокрема. Однак новели нового КПК сприймаються неоднозначно, певні положення піддаються критиці, що стосується і процесуального статусу підозрюваного, який у порівнянні з КПК 1960 року змінився досить суттєво. Зокрема, це пов'язано із запровадженням нового інституту повідомлення про підозру, який значно посилює захисну функцію судочинства, відчутно сприяє проведенню швидкого й неупередженого досудового розслідування. Ці та інші положення зумовлюють необхідність здійснення наукового аналізу процесуального статусу підозрюваного за чинним кримінальним процесуальним законодавством та у порівнянні із попереднім КПК.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблема процесуального статусу підозрюваного була і є об'єктом наукового інтересу багатьох вчених-процесуалістів: В.М. Батюка, О.І. Білоусова, В.В. Велигодського, І.М. Гуткіна, В.Н. Григор'єва, Ю.М. Грошевого, В.С. Зеленецького, В.С. Каманіцина, О.В. Кондратьєва, Ю.Д. Лівшиця, М.Я. Никоненко, С.М. Смокова, С.М. Стахівського, В.М. Тertiшника, О.Г. Шила, Г.В. Юркової, П.П. Якімова та інших. Така увага спричинена тим, що за часів дії попереднього КПК саме права і свободи підозрюваного зазнавали численних порушень, прогалини у законодавчій регламентації стояли на заваді їх належної реалізації. Сучасне кримінальне процесуальне законодавство хоч і зазнало прогресивних змін, деякі питання стосовно кримінального процесуального статусу підозрюваного не отримали глибокої теоретичної розробки і вимагають подальшого вдосконалення.

Метою даної статті є здійснення наукового аналізу кримінального процесуального статусу підозрюваного.

Виклад основного матеріалу. Згідно з чинним кримінальним процесуальним законодавством ключовою фігурою стадії досудового розслідування є підозрюваний. Ч. 1 статті 42 КПК встановлено, що підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276–279 КПК, повідомлено про підозру, або особа, затримана за вчинення кримінального правопорушення. Таким чином, особа набуває процесуального статусу підозрюваного, а разом з тим і можливості реалізації гарантованих їй законодавством прав і свобод з моменту вручення особі письмового повідомлення про підозру або з моменту її фактичного затримання в порядку статей 207, 208 КПК. Закон не встановлює конкретних строків, у межах яких слід здійснити письмове повідомлення особі про підозру. Стаття 276 КПК встановлює обов'язок здійснити повідомлення про підозру у таких випадках:

- 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушен-

ня або безпосередньо після його вчинення. Згідно зі ст. 278 КПК, вручити письмове повідомлення особі про підозру слід не пізніше 24 годин після її затримання, інакше така особа підлягає негайному звільненню [2]. То з якого ж моменту затримана особа реально набуває статусу підозрюваного – з моменту затримання чи з моменту вручення їй письмового повідомлення про підозру? Аналіз положень ч. 1 ст. 42 КПК, яка встановлює, що підозрюваним є особа, яку затримали за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, та ст. 209 КПК, яка моментом затримання визначає момент, коли особа силою або через підкорення наказу залишається поряд із уповноваженою службовою особою чи у приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою, дозволяє зробити висновок, що саме момент фактичного затримання є моментом отримання особою процесуального статусу підозрюваного. Що стосується статті 207 КПК, яка передбачає порядок затримання особи кожним, хто не є уповноваженою службовою особою, то згідно з її положеннями та положеннями статті 209 КПК особа, затримана в порядку статті 207 КПК, отримує статус підозрюваного не з моменту її фактичного затримання будь-якою особою, а з моменту передачі її до уповноваженої службової особи.

2) обрання до особи одного з передбачених цим Кодексом запобіжних заходів. Знову виникає питання – що є підставою, а що наслідком? Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 276, підставою отримання особою статусу підозрюваного є обрання щодо нього одного із запобіжних заходів, передбачених КПК, а набуття статусу підозрюваного є, відповідно, наслідком. У той же час ст. 177 чітко вказує, що запобіжні заходи застосовуються за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні кримінального правопорушення щодо підозрюваного, обвинуваченого, підсудного [2]. Дата та час повідомлення про підозру, правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону про кримінальну відповідальність невідкладно вносяться слідчим, прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань [3], витяг з якого в обов'язковому порядку додається до клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження на підставі ч. 6 ст. 132 КПК. Таким чином, перед тим як подавати клопотання про застосування щодо особи одного із запобіжних заходів, їй необхідно надати статус підозрюваного, оскільки ст. 177 не передбачає можливості застосування запобіжного заходу щодо особи, яка не має процесуального статусу підозрюваного, обвинуваченого (підсудного). Таким чином, особа повинна в першу чергу отримати процесуальний статус підозрюваного за наявності підстав, передбачених п. 1 або п. 3 статті 276 КПК, і вже тоді можна подавати клопотання щодо застосування до неї запобіжного заходу;

3) наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. Достатність доказів – поняття оціночне, воно визначається слідчим, прокурором за внутрішнім переконанням. Чи не буде це підставою для порушень прав і свобод особи? О. Баганець з цього приводу висловлює побоювання, що особа, щодо якої розпочато кримінальне провадження та яка не набула в такому кримінальному провадженні статусу

су підозрюваного чи обвинуваченого (а такого статусу вона (*за його словами*) може не набувати і досить довгий час), за новим КПК України, повністю позбавлена права захищатися в межах такого кримінального провадження як особисто, так і за допомогою захисника [4]. Автор стверджує, що свідченням цього є нові норми кримінального процесуального законодавства, а саме:

- ст. 276 КПК, де зазначено, що повідомлення про підозру здійснюється і у випадку наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення (тобто не тільки з моменту затримання чи обрання запобіжного заходу);

- ст. 283 КПК, за якою прокурор зобов'язаний у найкоротший строк після повідомлення особі про підозру звернутися до суду з обвинувальним актом або закрити кримінальне провадження.

Тобто фактично особа протягом всього досудового розслідування може бути навіть і не допитаною як підозрювана, а тому вона не зможе захищатися від порушення її прав, бо після об'явлення повідомлення про підозру прокурор зобов'язаний у найкоротший термін звернутися до суду з обвинувальним актом [4].

Дозволимо собі з такою позицією автора не погодитися. По-перше, кримінальне провадження, згідно зі ст. 214 КПК 2012 року, починається не автоматично, як у цій же вже вищезгаданій публікації стверджує автор, а виключно за наявності у діянні ознак кримінального правопорушення.

Верховний Суд України з цього приводу роз'яснив, що Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року законодавцем змінено початок кримінального провадження: досудове розслідування – перша стадія кримінального провадження – починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, не містить визначення поняття «приводів і підстав» до початку кримінального провадження і за їх наявності не передбачає винесення постанови про порушення кримінальної справи, як це передбачалося статтями 94, 97, 98 КПК 1960 р.

Відсутність визначення процесуальним законом приводів і підстав до початку кримінального провадження на практиці врегульовано Інструкцією про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, затвердженою наказом МВС України від 19 листопада 2012 р. № 1050 та зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 17 грудня 2012 р. за № 2095/22407 [5], де зазначено джерела інформації про вчинення кримінальних правопорушень та інших подій, що надходить до ОВС, уповноваженого розпочати досудове розслідування, які фактично є ні чим іншим, як приводами до початку кримінального провадження, а підставами – наявність у джерелі інформації даних про ознаки кримінального правопорушення, як це і було передбачено ст. 94 КПК 1960 року [6].

Таким чином, ще до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань необхідно встановити наявність у діянні особи ознак саме кримінального правопорушення. Положення ст. 214 КПК перебувають у

взаємозв'язку з ч. 1 ст. 2 КК, згідно з якою підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КПК, і саме тому фактичні дані, які вказують на ознаки складу злочину – кримінального правопорушення, мають бути критерієм внесення його до Єдиного реєстру досудових розслідувань [6]. Обов'язковим елементом складу злочину є суб'єкт злочину. Саме тому, якщо у заяві, повідомленні про вчинення кримінального правопорушення вказується особа, яка його вчинила, ці відомості заносяться до Єдиного реєстру. Однак перевірка наявності ознак вчинення кримінального правопорушення в діянні конкретної особи здійснюється вже в межах стадії досудового розслідування. Якщо ці дані підтверджуються доказами, то на підставі п. 3 ч. 1 статті 276 КПК слідчий, прокурор зобов'язані здійснити письмове повідомлення особи про підозру. Отже, ситуація, коли особа, щодо якої є достатньо доказів, що саме вона вчинила кримінальне правопорушення, довгий час не набуває статусу підозрюваного, за новим КПК є практично неможливою. Окрім того, згідно з п. 6 ч. 2 статті 87 КПК, суд зобов'язаний визнати істотними порушеннями прав людини і, як наслідок, недопустимими як докази показання, отримані від свідка, який надалі буде визнаний підозрюваним чи обвинуваченим у цьому кримінальному провадженні. Тому, на нашу думку, безпідставно тримати особу в «підвішеному» становищі, не надаючи їй відповідного процесуального статусу, за новим КПК позбавлене сенсу. Кримінальне провадження проти конкретної особи за чинним законодавством може здійснюватися виключно з моменту письмового повідомлення особі про підозру та надання їй офіційного процесуального статусу – підозрюваного, тим більше, що саме з цього моменту починають відраховуватися строки досудового розслідування.

Як вже зазначалося, центральним учасником стадії досудового розслідування, за чинним КПК, є саме підозрюваний. Згідно з КПК 1960 року, підозрюваний, як учасник процесу, існував достатньо короткий період часу, а саме протягом 72 годин, які відводилися законом для затримання (за рішенням суду він міг бути продовжений до 10 діб, за клопотанням підозрюваного, обвинуваченого до 15 діб (ч. 9 ст. 165-2 КПК)), а також протягом 10 діб в разі обрання запобіжного заходу до пред'явлення обвинувачення (ч. 4 ст. 148, п. 2 ч. 1 ст. 43-1 КПК). Особа, щодо якої кримінальна справа була порушена, і яка не була затримана і щодо якої не був обраний запобіжний захід, взагалі не мала визначеного процесуального статусу і, відповідно, не була наділена процесуальними правами і можливістю їх реалізувати. Поява в КПК 2012 року нового інституту повідомлення про підозру, який значно посилює захисну функцію судочинства, відчутно сприяє проведенню швидкого й неупередженого досудового розслідування. Значна його перевага полягає також у тому, що він практично унеможливує участь у процесі осіб з невизначеним статусом, які фактично є підозрюваними, а слідчі працюють з ними як зі свідками, що з точки зору захисту прав людини вбачається неприпустимим, оскільки свідок для захисту своїх інтересів не має дуже вагомих прав у порівнянні з наданими законом офіційно визнаному підозрюваному [1, с. 602].

По закінченні вищезгаданих термінів процесуальний статус підозрюваного не мав законних підстав для існування, тому законом вимагалось вчинення процесуальних дій, пов'язаних з наданням особі процесуального статусу обвинуваченого або його звільнення, скасування запобіжного заходу. В більшості випадків особа, щодо якої здійснювалося розслідування кримінальної справи, переводилася у статус обвинуваченого з тих причин, що у відведені законом терміни перевірити обґрунтованість підстав для підозри чи обвинувачення було вкрай важко. Тому особі пред'являли офіційне обвинувачення, яке в подальшому знову піддавалося перевірці шляхом проведення слідчих та інших процесуальних дій. Таким чином, обвинувачення фактично пред'являлося тоді, коли воно ще не було підтверджено достатніми доказами, коли усі сумніви в його обґрунтованості ще не були усунені. Отже, за своєю природою це обвинувачення було фактично підозрою, оскільки підозра – це *думка* (курсив автора) про чию-небудь причетність до чогось негативного, сумнів у чий-небудь порядності, чесності, відданості і т. ін [7, с. 475]; *припущення* про суб'єкт злочину, неповну обізнаність про які-небудь факти, обставини, тобто їх імовірне пояснення [8, с. 278], а обвинувачення повинно ґрунтуватися не на припущеннях, а конкретних фактах, доказах. Тому той факт, що за чинним кримінальним процесуальним законодавством під час досудового розслідування особі не пред'являється обвинувачення, а здійснюється повідомлення про підозру, у провадженні, відповідно, фігурує не обвинувачений, а підозрюваний, є проявом гуманізації кримінального процесуального законодавства, узгодження його норм та інститутів з основоположними принципами, зокрема, презумпції невинуватості, верховенства права тощо. Тільки тоді, коли обвинувачення вже сформовано, підкріплено достатніми доказами і є підстави для передачі справи до суду, чинний КПК передбачає складання обвинувального акта, який є однією з форм закінчення досудового розслідування, і тільки на цьому етапі підозрюваний отримує статус обвинуваченого.

Висновки. Особа, затримана в порядку статті 208 КПК, набуває процесуального статусу підозрюваного з моменту її фактичного затримання. Що стосується статті 207 КПК, яка передбачає порядок затримання особи кожним, хто не є уповноваженою службовою особою, то згідно з її положеннями та положеннями статті 209 КПК особа, затримана в порядку статті 207 КПК, отримує статус підозрюваного не з моменту її фактичного затримання будь-якою особою, а з моменту передачі її до уповноваженої службової особи. Перед тим як подавати клопотання про застосування щодо особи одного із запобіжних заходів, їй необхідно надати статус підозрюваного, оскільки стаття 177 не передбачає можливості застосування запобіжного заходу щодо особи, яка не має процесуального статусу підозрюваного, обвинуваченого (підсудного). Таким чином, особа повинна в першу чергу отримати процесуальний статус підозрюваного за наявності підстав, передбачених п. 1 або п. 3 статті 276 КПК, і вже тоді можна подавати клопотання щодо застосування до неї запобіжного заходу. На нашу думку, безпідставно тримати особу в «підвішеному» становищі, не надаючи їй відповідного процесуального статусу, за новим КПК позбавлене сен-

су. Кримінальне провадження проти конкретної особи за чинним законодавством може здійснюватися виключно з моменту письмового повідомлення особі про підозру та надання їй офіційного процесуального статусу – підозрюваного, тим більше, що саме з цього моменту починають відраховуватися строки досудового розслідування.

Бібліографічні посилання

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К., 2012.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. – К., 2012.
3. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затверджене наказом Генерального прокурора України від 17 серпня 2012 року № 69.
4. *Баганець О.* Новий КПК України порушує принцип верховенства права (частина 2) / *О. Баганець* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nbnews.com.ua/ru/blogs/80745/>
5. Інструкція про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, затверджена наказом МВС України від 19 листопада 2012 р. № 1050 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z2095-12/paran33#n33>
6. Висновок Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України щодо питання про початок кримінального провадження стосовно суддів, яке пов'язане зі здійсненням ними судочинства, від 01 липня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0009700-13>
7. Словник української мови : в 11 томах. – Т. 6, 1975. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/pidozra>
8. *Велигодский В.В.* Судебная реформа и проблемы института подозрения в российском уголовном судопроизводстве / *В.В. Велигодский* // Актуальные проблемы российского права. – 2008. – № 1. – С. 277–283.

Ковалев С. И. Особенности приобретения процессуального статуса подозреваемого по новому УПК Украины. Проанализирован процессуальный статус подозреваемого, в частности основания для приобретения лицом статуса подозреваемого по действующему уголовному процессуальному законодательству в сравнении с УПК 1960 года.

Ключевые слова: *подозреваемый, обвиняемый, письменное уведомление лица о подозрении, участники уголовного производства.*

Kovalyov S. I. Peculiarities of acquiring of a procedural status of a suspect by the new Criminal Procedural Code of Ukraine. This article is aimed at the analysis of a procedural status of a suspect, in particular grounds for acquiring by a person of a procedural status of a suspect by the Criminal Procedural Code of Ukraine in action in comparison to the Criminal Procedural Code of Ukraine of 1960.

Under the present criminal procedural law the key figure on the stage of preliminary investigation is a suspect who according to the Articles 276-279 of the CPC of Ukraine is notified of the suspicion or arrested for committing a criminal offense.

A person acquires procedural status of a suspect along with the possibilities of realizations of rights and freedoms guaranteed by law upon presentation of a written notification of the suspicion or just after a factual arrest of the suspected person according to the Articles 207 and 208 of the CPC.

The present criminal procedural law doesn't set any specific time limits within of which a written notice of the suspect to the person must be made but determines the specific cases for a suspicion to be reported. These are: detention of a person while committing a criminal offense or immediately after its commission; imposing on the suspected person one of the precautions prescribed by this Code; existence of sufficient evidence to suspect a person of having committed a criminal offense (Article 276 of the CPC of Ukraine).

Keywords: *suspect, accused, indictment, participants of criminal proceedings.*

Надійшла до редакції 11.02.2014